

ОСОБЛИВОСТІ ВЛАШТУВАННЯ ПАРКОВИХ ТЕРИТОРІЙ НА ЗЕМЛЯХ КЛАДОВИЩ НА ПРИКЛАДІ МІСЬКОГО ПАРКУ В М. СТРЖЕЛІНІ

*Агата Ляска, студентка Університету природничих наук
у Вроцлаві, інститут ландшафтної архітектури**

Переклад кандидата сільськогосподарських наук О. А. Суханової

Розглянуто особливості влаштування паркових територій на землях кладовищ на прикладі міського парку в м. Стржеліні.

Парк, міські насадження, євангельське кладовище, місця рекреації, міська територія.

Опрацювання цієї тематики у статті, на сьогодні, є дуже актуальним. Нами проведені дослідження щодо визначення стану декоративних насаджень парку, які до цього не проводилися. Великого значення набуває історична функція закладення паркової території. Вона відображена у збереженні старої системи планувальної структури кладовища, сакральному її змісті, а також естетичному вигляді. Вказує на важливість збереження подібних місць і включення їх до системи внутрішньоміських територій. Для багатьох відвідувачів такі місця є осередками спогадів та пам'яті.

Одним із етапів вивчення території є дослідження питань, що стосуються трансформації ділянки кладовища у міський парк. Друга світова війна змінила кордони багатьох країн та їх регіонів. Змінила і систему управління Республіки Польща. Усе це значною мірою вплинуло на розташування в межах кладовища місць поховань осіб різних конфесій, зокрема, євангелістів. Після другої світової війни відбувалися масштабні переселення людей із земель, які раніше належали Польщі. Їх переселяли цілими родинами, і після себе люди залишали обійстя, будинки, місця поховання близьких, сподіваючись повернутися на ці землі.

Перелом, який настав під час зміни устрою Польщі, був головною причиною ненависті до всього німецького. Найцікавішим у цьому було те, що тогочасна влада була не проти руйнування німецького кладовища. Ці події змогли врятувати євангельське кладовище у 80-х роках ХХ століття. Нашою задачею є відтворення тих об'єктів, які було знищено. Це й призвело до трансформації територій кладовищ у парки. Таке розв'язання подібного кола питань надало «нового подиху» справі, відродило пам'ять і повагу до історичного місця. Досліджуваний об'єкт є характерним прикладом відтворення подібних місць і акцентом (домінантою) у композиції навколишнього ландшафту, вирізняється серед інших – подібних садово-паркових об'єктів міста, розв'язує проблеми занедба-

них просторів і увічнює ту функцію, яку донедавна виконував парк – пам'яті та спогадів [4].

Мета дослідження – визначити особливості території міського парку у м. Стржеліні, закладеного на площах недіючого євангельського кладовища. У роботі відображено оптимальні шляхи розв'язання проблем, які пов'язані із відновленням територій кладовищ у який відображена історія Польщі. Навіть при зміні кордонів держави пам'ять про співвітчизників має залишатися у культурі народу.

Матеріали та методика дослідження. Об'єктом досліджень є міський парк, розміщений на північному сході від центра м. Стржелін (рис. 1, 2). На заході обмежений вул. Станіслава Стасіка, на півночі – вул. Болеслава Пруса, на сході – вул. Марії Конопницької, з півдня межує зі спортивним майданчиком, який належить школі № 1. Балансоутримувачем парку, площею 2,94 га, є міська адміністрація.



Рис. 1. План-схема розміщення м. Стржелін

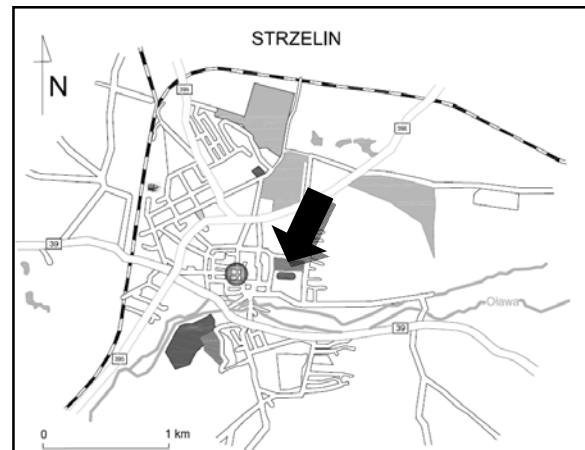


Рис. 2. Місцезнаходження парку в системі міста Стржелін

Результати дослідження. Першим етапом у опрацюванні об'єкта дослідження були камеральні роботи, які полягали у вивченні питань, що стосувалися історії закладення парку чи інших відомостей та документів із визначеної проблематики.

Наступним етапом є польові роботи, до складу яких входить: проведення інвентаризації усіх наявних елементів благоустрою і озеленення, а також їх фотофіксація. Проводилися вищезазначені роботи впродовж 2011 року (5.06; 28.09; 23.10; 26.10; 1.11; 27.11). При інвентаризації рослин було визначено: видовий, формовий склад рослин, їх висоту, діаметр стовбура чи поширення крони. Усі дані мали бути відображеними на планах, яких бракувало у картографічних матеріалах. Для обмірів обирали деревні рослини старші за 10 років.

Третім етапом досліджень був аналіз, який полягав у вивченні зібраних матеріалів та документів (бібліографічних, іконографічних, монографії м. Стржеліна тощо). Усі дані обстежень і аналізу існуючого стану

об'єкта досліджень стали підосновою для складання програми щодо його відновлення.

Історія закладення об'єкта

Згідно з архівними даними встановлено, що в межах сьогodнішньої паркової території існувала каплиця із кладовищем, але їх достовірність не визначена у жодних документах. Лише відомо, що роком будівництва каплиці є 1636, і її було побудовано вже на території діючого кладовища [2, 3].

Аналізуючи події, у яких відображена історія м. Стржеліна, з'ясовано два основних етапи виникнення в межах його території кладовища, як необхідності утворення нових місць поховань. Першим із них є тривалість війни 1618–1648 рр. Другим є виникнення спалаху чуми, після однієї з битв, яка відбулася 1633 року, коли гинуло від 50 до 100 людей за день [1, 2, 3].

Велика кількість померлих викликала з боку міської влади прийняття ряду невідкладних дій. У той час на північному сході міста було виділено ділянку землі для поховання осіб лютеранської громади, яка пізніше поступилася кладовищем і для католиків [2, 3].

Перші плани з ілюстрованою територією кладовища виконав F. V. Wehrner, на кресленнях від 1750 року було позначено кордони кладовища уздовж вулиці Стасіка і місце розташування каплиці на ньому (рис. 3).

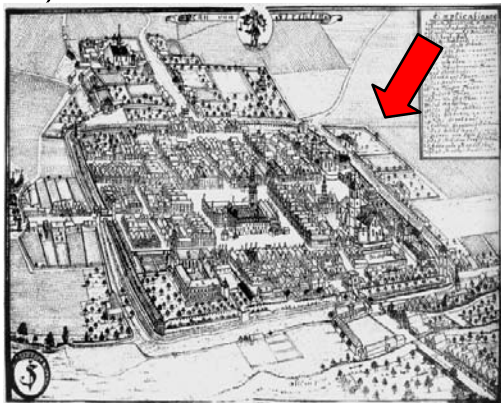


Рис. 3. Вигляд міста з висоти пташиного польоту, станом на XVIII ст.



Рис. 4. Стржелін – Розміщення євангельського кладовища на генплані міста Стржелін – 1938 рік

Джерело: F. V. Wehrner, архів охорони пам'яток культурної спадщини [2].

Кладовище було закладено біля Вроцлавської Брами, обабіч дороги на Войславіц, а його територію огорожено кам'яною стіною. Упродовж часу існування некрополя до нього долучалися нові землі, кількісні дані щодо їх площ зазначені у консерваторській документації, яка відображує розвиток території кладовища протягом 1875–1939 рр. [2, 3].

Останні архівні плани засвідчують поділ території кладовища на дві частини кам'яною стіною, який відбувся у 1938 році (рис. 4). Після Другої світової війни поховання на кладовищах не відбувалися, а його територія набувала занедбаного стану [2, 3].

Під час ліквідації кам'яної огорожі у 70-х роках ХХ століття була зруйнованою (розібраною) цвинтарна каплиця у стилі бароко [1, 2, 3]. Переломним роком для кладовища став 1980 р., коли було прийнято рішення щодо його перекваліфікації (перетворення) у міський парк зі збереженням планувальної структури. Проект розробило головне архітектурне бюро міста, а його реалізацію розпочато в 1985 р. [2, 3].

Через відсутність інформаційних джерел щодо зовнішнього вигляду кладовища його відтворити не вдалося. Можна лише здогадуватися про те, що всі його три частини містили поховання, а зовнішню огорожу було сформовано зі старих кам'яних надгробків [2, 3].

На сьогодні паркова територія має площу близько 3 га, її планувальна структура базується на композиції старих алей кладовища, які зараз слугують головними алеями і стежками парку, уздовж яких зростають рядові посадки дерев. Така організація території передбачає її розподіл на ділянки, що надає парку регулярності, яку і було витримано у первісній формі давнього кладовища [3].

Відповідно до постанови міської ради Стржеліна від 19.11.2004 року щодо розробки плану розвитку міста під назвою «Стржелін – долина річки Унава», територія кладовища входить у систему зеленої зони міста і позначена символом 2 ZP. Постановою затверджено місце розташування парку позначенням «К» для забезпечення охорони кладовища і позначенням «В» для збереження існуючої рослинності [5].

Сучасний стан парку

Зростаючі на території парку деревні рослини знаходяться у різному якісному стані. Більшість з них випало, залишивши лише вільні місця – пустоти у деревостанах. Галявини, розміщені серед деревних масивів, заросли самосівом. Результати фотофіксації паркової території відображені на рис. 5 і 6.

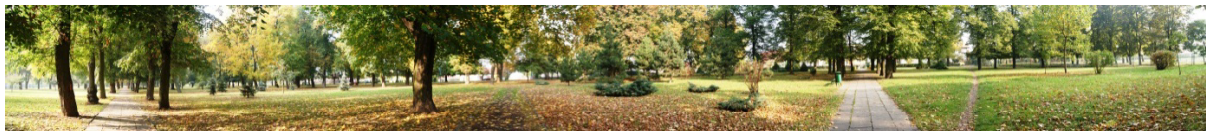


Рис. 5. Панорама № 1 (360°). Фото А. Łaska



Рис. 6. Панорама № 2 (360°). Фото А. Łaska

Основою насаджень деревних рослин є листяні види. Хвойні види рослин займають 7,2 % від усіх зростаючих [3].

Домінуючим видом є *Tilia cordata* Mill., *T. platyphyllos* Scop., яка становить 33,6 % усіх деревних рослин. Переважаючими видами є *Aesculus carneae* Hayne, *A. hippocastanum* L., відсоток їх у складі деревних рослин парку становить 20. Липи та каштани були домінуючими рослинами у формуванні рядових посадок кладовищ. Якісний стан каштанів дуже різниться. У переважній кількості рослин цього виду у кроні помітні місяця обрізки гі-

лок. Деревні рослини, які формують насадження кладовищ є: *Acer platanoides* L., *A. pseudoplatanus* L., *Fraxinus excelsior* L., *Pinus sylvestris* L., *P. ponderosa*, *Ailanthus altissima* Swingle.

Кількість рослин *Ailanthus altissima* Swingle у складі насаджень є високою через самосів, який усувають організації по догляду за територією, у міру їх появи. Наявність сосен у парку обумовлена їх штучними посадками у вигляді культур на відкритій місцевості. На території парку у складі насаджень виявлені представники наступних видів: *Populus alba* L. *P. canadensis* auct., *Robinia pseudoacacia* L., *Quercus robur* L. чи *Platanus xhispanica*. Найменшу кількість рослин у насадження займає *Larix decidua* Mill. [3].

На одній із дослідних ділянок зростають нові посадки декоративних рослин. Це ділянка, на якій виконана спроба розкриття деревостану для влаштування дитячого майданчика. Для його обрамлення використано рядову посадку із *Aesculus hippocastanum* L. Іншою групою сучасних посадок є рослини, висаджені біля меморіалу євангелістів та каплиці кладовища. У цих насадженнях зростають чотири *Taxus baccata* L. із колоноподібною формою крони та одна *Thuja occidentalis* L., саме ця рослина у композиції порушила її симетричність (рис. 7). Насадження, які формують композицію дитячого майданчика оформлені у ландшафтному прийомі. По периферії його оточують 15 екземплярів *Thuja occidentalis* L., дві з них опинилися за межами території майданчика, яке встановлювати після посадки рослин [3].

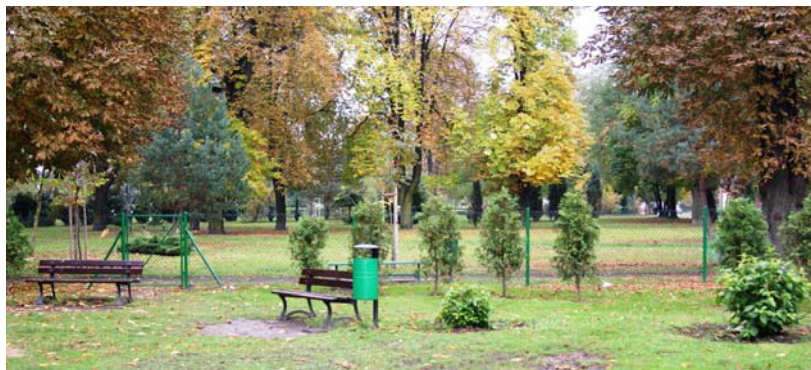


Рис. 7. Насадження на території дитячого майданчика. Фото А. Łaska

На території парку у насадженнях поодинокі зростають *Juniperus sabina* L., *Cornus mas* L., *Cotinus coggygria* Scop. Наявною є сформована однорядна жива огорожа із *Carpinus betulus* L. У минулому році припинили її сильне обрізування для формування однорічної «зеленої стіни» *Carpinus betulus* L. [3].

Планувальна організація території парку має регулярний прийом, ділянка розпланована у формі квадрата. Дорожно-стежкова мережа сформована за принципом закладення алей кладовища, замикаючи різні його ділянки у квадрат. Здебільшого, вони пересікаються під прямим кутом і паралельні одна одній. Винятком є доріжка закладена по діагоналі парку, що пролягає з північної частини території до західного її кордону. На ній

зосереджений основний біговий маршрут через паркову територію, що підкреслений ліхтарями на тих ділянках, де недостатньо природного освітлення. Існуючі стежки дорожньої мережі парку можна поділити на три класи. Головні алеї створені укладенням бетонних плиток розміром 30x30 см. Прогулянкові доріжки мощені твердими типами матеріалів, що забезпечує оптимальні умови їх використання. Більшість із них обрамлені бордюрами. Третім типом доріжок є ґрунтові стежки, які потребують стабілізації або заміни на тверді та раціональні типи верхніх покриттів [3]

Найважливішим місцем у парку є ділянка із розміщеним пам'ятником, присвяченим основному призначенню даної території, каплицею і євангельським цвинтарем (рис. 8, 9). Організована у місці розміщення старої каплиці. Меморіальна дошка на пам'ятнику фіксує двома мовами – польською і німецькою, час, коли дослідна територія була кладовищем. Форма пам'ятника, його зовнішній вигляд не вписуються у навколишній простір, тому рекомендовано пам'ятник замінити [3].



Рис. 8, 9. Місце відображення давньої функції парку. Фото А. Łaska

Паркова територія у м. Стржеліні постійно змінюється. Упродовж періоду наших досліджень з'явилися нові насадження і елементи благоустрою. Лави встановлені по основних прогулянкових маршрутах. Їх стан є задовільним, відповідає призначенню. Біля кожної лави встановлена урна для сміття. На території є сучасні контейнери для збирання відходів від домашніх тварин. Це дуже зручні пристосування для відвідувачів парку із собаками, оскільки створені умови для їх спільного відпочинку і використання території [3].

У парку присутні й інші садово-паркові споруди і обладнання, такі як інформаційні дошки на яких відображені заборони та правила користування дитячим майданчиком.

Найважливіші елементи благоустрою дитячого майданчика є ті, які створюють оптимальні умови для активного відпочинку наймолодшої категорії відвідувачів. Встановлене обладнання парку не обмежує його використання іншими віковими категоріями користувачів, старші мають можливість прогулюватися парковими алеями на яких виділені бігові та велосипедні смуги. Пасивний відпочинок в межах парку обмежується відпочинком на лавах і спостереженням навколишнього ландшафту. У межах парку зосереджені ділянки, які мають потенційні можливості до розши-

рення площ, інфраструктури і їх використання, що дає підстави майбутнім проектантам узяти їх за основу [3].

Висновки

Аналізуючи дендрофлору насаджень кладовища, варто відзначити її широкий видовий склад і кількість деревних рослин. Більшість із них зростають із часів закладення кладовища. Є спроба відновити первісну композицію дорожно-стежкової мережі, яка досі простежується і її можливо відновити. У випадку встановлення доброго та задовільного її стану заходів із відновлення не застосовують, оскільки можливе пошкодження деревних рослин, які зростають у найближчий рядах.

Основа (полотно) дорожно-стежкової мережі сформована від часів закладення євангельського кладовища і не потребує серйозних заходів із відновлення. Однак, є потреба у формуванні її для двох запроєктованих стежок з твердого покриття, яким рекомендовано замінити ґрунтове. Можливе виникнення ряду проблем лише при одночасному прокладенні й заміні верхнього покриття з бетонних плит на головних дорогах.

На території парку виникла необхідність у покращенні системи освітлення для забезпечення безпеки і захисту відвідувачів парку. Варто застосовувати і підсвічення окремих елементів композицій парку для підкреслення унікальності паркової території.

Наявні садово-паркові споруди і обладнання в парку несуть різне функціональне призначення та мають відмінний якісний стан. Однак їх кількість недостатня, що не дозволяє використовувати всю територію парку в повному обсязі всіма групами відвідувачів. Відсутнє обладнання місць паркування велосипедів тощо.

Меморіальна зона на території парку, створена у його західній частині, відображує основне призначення території, є його найважливішою частиною, місцем поховання великої кількості осіб. Проте абрис ділянки не вписується у просторову структуру середовища, і тому рекомендовано їх змінити.

Основною метою реконструкції території парку вздовж вулиці Стасіка у Стржеліні є створення можливостей максимального використання і експлуатації території як жителями міста, так і гостями. Паркова територія має бути поліфункціональною, завдяки чому набуде більшої привабливості і дозволить розширити рекреаційний потенціал об'єкта. Завдяки вдалому місцю розташування території, її історичності, парк має можливості стати осередком пам'яті, спогадів, культури, місцем зустрічей і відпочинку багатьох груп та категорій відвідувачів.

Список літератури

1. Czachorowska I., Czachorowski J., Strzelin zarys dziejów miasta, Wrocław, Wyd. Silesia, 1992.
2. Lewandowska E., Okólska H., Burak M., Teczka Ewidencyjna Cmentarza Ewangelickiego w Strzelinie, Wrocław, Wojewódzkie Archiwum Konserwatora Zabytków, 1986.

3. Łaska A., Praca dyplomowa inżynierska Koncepcja rewitalizacji i zagospodarowania fragmentu parku przy ulicy Staszica w Strzelinie, przygotowana w Instytucie Architektury Krajobrazu Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu, Utworzona pod opieką dra inż. Bartosza Jaweckiego.

4. Thum G., Obce miasto. Wrocław 1945 i potem, Via Nova 2008.

5. Uchwała Rady Miejskiej Strzelina z dnia 19.IV.2004 w sprawie uchwalenia MPZP Strzelin – Dolina rzeki Oławy II, Dziennik Urzędowy Województwa Dolnośląskiego Nr 240.

Рассмотрены особенности создания парковых территорий на землях кладбищ на примере городского парка в г. Стржелин.

Парк, городские насаждения, евангельское кладбище, места рекреации, городская территория.

The features of arranging of park territories are considered on earths of cemeteries on the example of city park in Strzhelini.

Parks, green space, the protestant cemetery, recreational space, urban space.

УДК 712:582.623.2

ПОШИРЕННЯ ПРЕДСТАВНИКІВ РОДУ *SALIX L.* В УКРАЇНІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ В ОЗЕЛЕНЕННІ

Н.А. Мазуренко, здобувач*,

В.М. Маурер, кандидат сільськогосподарських наук

Охарактеризовано асортимент, особливості поширення та перспективи використання культиварів верб в озелененні урболандшафтів України. Окреслено можливі шляхи розширення асортименту верб у декоративному розсадництві та садово-парковому будівництві.

Рід *Salix L.*, види, форми, культивари верб, інтродукція, озеленення, садово-паркове будівництво.

Верби – одні з найпоширеніших і найулюбленіших деревних рослин в Україні. Тільки калина може порівнятися з вербою за кількістю складених українським народом про них пісень. З народних уст можна почути ліричні розповіді, мудрі приказки й героїчні легенди про вербу, яка одночасно є символом неньки України, магічної цілющої сили та пробудження природи. Багатьом добре відомі крилаті вирази: «Без верби й калини нема України», «Там де живе верба, житиме й ріка» і «Де срібліє вербиця, там здорова водиця». Недарма в Україні з глибокої сивини криницю копають під вербою.

* Науковий керівник – кандидат сільськогосподарських наук, професор В.М. Маурер

© Н.А. Мазуренко, В.М. Маурер, 2013